

Татјана А. Думитрашковић*
Универзитет у Источном Сарајеву
Педагошки факултет у Бијељини

УДК 371.3:81`243
DOI 10.7251/NS1601121D
Прегледни рад

УТИЦАЈ ЦИЉНЕ КУЛТУРЕ НА НАСТАВУ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

***Апстракт:** Увођење циљне културе тј. културе земље одређеног страног језика у наставу тог страног језика одувек је било предмет многих дебата. Наставници страног језика нашли су начин да упознају студенте са културом језика који уче и да ту културу уведу у наставу страног језика кроз различите активности које су заступљене у уџбеницима а односе се на културу земље чији се језик учи. Циљ овог рада је да испита не само ефекат увођења таквих активности, него и став студената према учењу и настави језика кроз активности које се баве циљном културом (игре, дијалози, видео клипови, поређења локалне и циљне културе). Закључак је да извођење оваквих активности помаже студентима не само да унапреде своје комуникативне и лингвистичке компетенције страног језика који уче, већ и да остану свесни различитих осетљивих питања у вези са културом.*

***Кључне речи:** настава страног језика, циљна култура, комуникативне и лингвистичке компетенције.*

Увод

Неоспорна је чињеница да су култура и језик међусобно повезани, при чему се подразумева да је језик важна одлика културе и међусобно утичу једно на друго. Хол сматра да је језик „једна од доминантних нити у свим културама”. Међутим, и култура утиче на језик (Hall, 1980, стр. 130). Овај рад се бави претпоставком да култура не само да утиче на значења речи и концепте у једном језику, већ и на ставове према учењу страног језика као циљног језика у настави страних језика.

До половине двадесетог века, страни језик се највише учио да би се читала и проучавала његова књижевност. Шездесетих година је Брукс „наглашавао важност културе, не само за проучавање књижевности, већ и за учење језика” (Brooks, 1968, 206). Током седамдесетих година комуникација је полако постајала кључна за учење и подучавање језика са посебним нагласком на контекст и ситуацију. Нови „комуникативни приступ” седамдесетих година прошлог века коначно је заменио аудиолингвистички који је преовладавао током шездесетих година. У уџбеницима су се нашла поглавља о подучавању културе у настави страног језика, која су имала за

* tanjadumi@yahoo.com

циљ остваривање комуникације у оквиру културолошког контекста циљног језика.

У Европи, Бајрам је дефинисао појам културолошких студија у настави страних језика и установио модел за подучавање страног језика и културе. Према његовом мишљењу, настава страног језика треба да обухвати четири основне компоненте, и то учење језика, језичку свесност, културолошку свест, и културолошко искуство. Комбинујући употребу матерњег језика студената и страног језика који студенти уче кроз компаративну анализу и ново културолошко искуство, Бајрам пружа интегративни приступ подучавању и учењу страног језика и културе. Он види културолошки садржај као примарну мотивацију за учење страног језика (Byram, 1986).

Популарна теорија Сапир-Ворфова хипотеза објашњава везу између културе и језика. Хипотеза је тестирање теорије познатог америчког лингвисте Едварда Сапира (Edward Sapir) и његовог ученика Бенџамина Ворфа (Benjamin Whorf). У лингвистици, Сапир-Ворфова хипотеза (СВХ) (енгл. Sapir-Whorf hypothesis - SWH) је претпоставка да конкретне мисли изражене у једном језику не могу бити коректно схваћене од стране људи који говоре друге језике. По Сапир-Ворфовој хипотези људи су под снажним утицајем матерњег језика. Концептуални садржаји језика и култура су значајно одређени речима и њиховим семиотичким манифестацијама и семантичким разликама, а „културолошка значења” могу се позајмљивати и размењивати међу језицима и културама. Сапир-Ворфова хипотеза претпоставља да језик утиче на наше мишљење и спознају и да их у значајној мери одређује (Sapir 1985; Whorf, 1956).

Међутим, ова хипотеза је била доста критикована, у смислу преиспитивања да ли су односи између култура и језика узрочни или узајамно повезани. Спроведена истраживања доказују постојање односа језика и културе који се огледа у томе да култура „прожима” семантичке и семиотичке манифестације језика (Perlovski, 2007; Boyd-Franklin, 2008). Препознавање важности културе заузело је важно и признато место у теорији усвајања страног језика, јер култура се више не посматра као нешто што „прати” учење страног језика већ као „интегрални део учења тог језика”. У складу с тим, учење страног језика не може се одвојити од акултурације, с обзиром да учење нових језика проширује студентима видике о томе како други народи живе и повећава могућности за интеркултурално разумевање (Citron, 1995, стр. 105).

Важност подучавања о култури у настави страног језика је непрестано расла током раних деведесетих година. На овај начин, култура је стављена у први план пошто је постала значајан елеменат наставног плана и програма

учења страног језика. Укључивање културе као значајног елемента наставе страног језика јасно је присутно у многим наставним материјалима за учење и предавања страног језика, као један од главних циљева у учењу страног језика (Cortazzi & Jin, 1999).

Неки теоретичари језика сматрају да је подучавање језика без подучавања његове културе потпуно немогуће (Вугам & Fleming, 1998). Због тога се наставници језика све више баве акултурацијом као процесом повезаним са учењем језика. Истраживања односа између учења културе страног језика и учења самог језика указују да су материјали за учење страног језика и наставници страног језика утицајни „посредници” циљне културе у настави страног језика, пошто искрено траже начин да пренесу многе карактеристике циљне културе и социо-лингвистичке аспекте циљног језика у учионици (Damen, 1987).

Циљни језик и култура матерњег језика

Један језик одражава систем вредности и понашања својствених одређеној култури, а то за последицу има да учење тог језика обавезно укључује учење о култури коју тај језик изражава. Језичка компетенција тако не укључује само овладавање језичким вештинама, већ и разумевање социо-лингвистичког аспекта језика да би се остварила успешна комуникација. Хајмова концепција комуникативне компетенције проширена је деведесетих година на начин који је укључивао и интеркултуралну комуникативну компетенцију (Hymes, 1972, стр. 267–290), другим речима способност да се комуницира у сложеним културолошким контекстима.

Крамш такође наглашава појам „културолошке свести” који је основа принципа интеркултуралне комуникативне компетенције. Студент који учи један страни језик мора да буде свестан не само културе језика који учи, већ и сопствене културе. Ако се језик посматра као друштвене пракса, култура заузима централно место у подучавању страног језика, те тако постаје суштина подучавања тог језика. Културолошка свест се онда мора посматрати и као омогућавање познавања језика и као резултат који одражава познавање тог језика (Kramsch, 1993, стр. 8).

Страни језик се традиционално у академским круговима третирао као предмет који је, пре свега, омогућавао стицање комуникативне компетенције. Овако схватање је било исувише уско, управо због огромног потенцијала који усвајање страног језика има за подстицање личног, културног и естетског развоја личности студената. Постоји низ неопходних услова које би настава страног језика требало да обезбеди а који би требало да подстакну лични развој студената укључујући:

- узајамну интеграцију естетског, психолошког, педагошког и културолошког знања који стварају основу за лични развој;
 - укључивање културолошке информације о уметности и књижевних дела домаћих и страних аутора;
 - интеграцију елемената домаће културе у процесу подучавања језика;
 - индивидуализацију процеса подучавања; подстицање креативности студената узимајући у обзир њихове особине и способности;
 - културолошку и социо-културолошку оријентацију у процесу учења језика, наглашавајући позитивне вредности и размишљања;
 - идеје доживотног учења, подстичући критичко мишљење
- Сви ови услови би, дакле, требало да створе средину која подстиче паралелно проучавање и културе матерњег језика, тј, локалне културе и циљне културе (Makhmutov, 1975).

Тако проучавање културе циљног језика заједно са едукативним и интелектуалним утицајем на студенте који уче тај језик представља један од главних циљева процеса учења страног језика.

Термин „циљна култура” се користи да опише комплекс знања, вештина и компетенција које студент стиче у току процеса усвајања страног језика. Познавање страног језика је један од начина да се у што већој мери схвате обичаји и веровања једног народа (Bloom, 1981).

Студенти страног језика најчешће проучавају циљну културу кроз следеће аспекте:

- естетички аспект који покрива уметност, књижевност и музику земље чији се језик учи;
- социолошки аспект који се бави социјалним институцијама и традицијама;
- семантички аспект који покрива представљање когнитивних модела у систему језика који се учи;
- прагматички аспект који проучава утицај одређених културних норми на циљни језик.

Језичка компенција сама није довољна за добро познавање језика који се учи (Krasner, 1999). Томалин и Стемплески праве једноставну разлику између онога што називају култура са „великим К” (постигнућа: историја, географија, уметност) и културе са „малим к” (понашање: традиција и начин живота) (Tomalin & Stempleski, 1993). Уколико наставници не пренесу све ове културолошке претпоставке и друштвене контексте у којима језик живи, онда страни језик остаје само „осиромашено” средство за комуникације. Другим речима, језик који они подучавају постаје ефикасан за преживљавање и

рутинске послове, али му недостаје културолошки елемент који би га учинио потпуно разумљивим за стране говорнике. Студенти који уче језик треба да буду свесни, на пример, културолошки прихватљивих начина да се обратe људима, изразе захвалност, да нешто затраже, да се са неким сложе или не сложе. Они треба да знају да понашање и интонација који су прихватљиви у њиховој заједници могу да се језички протумаче на другачији начин од стране припадника културе циљног језика. Они, такође, морају да разумеју чињеницу да би комуникација била успешна, употреба језика мора да буде повезана са понашањем које је културолошки прихватљиво.

Поређење култура је добар начин приступа подучавању циљне културе. Данит предлаже шест аспеката културе које би наставници и студенти требало да познају:

- Нема буквалног превођења страног језика.
 - Интонациони обрасци носе значења.
 - Гестови и покрети тела преносе одређено значење.
 - Језици користе различите граматичке елементе за описивање свих делова физичког света.
 - Све културе имају табу теме.
 - У личним односима начини обраћања међу људима значајно се разликују у различитим језицима (Dunnett, 1986, стр. 148–149).
- Ових шест аспеката би требало да наставници и студенти страног језика узети у обзир када анализирају сопствену културу и циљну културу.

Како студенти буду усвајали нови језик они ће, такође, усвајати нову културу; такође, како њихово разумевање страног језика расте они могу да разумеју друге вредности и значења који припадају тој одређеној култури, чак и када је то разумевање увек повезано са разумевањем сопствене културе. Тако ће студент страног језика увек бити нека врста посредника између циљне културе и сопствене културе, тумачећи, пре него прихватајући круте стереотипне појмове. Крамш предлаже испитивање четири аспеката културе у складу са процесом њеног усвајања:

- Установљење сфере интеркултуралности (између циљне и локалне културе).
- Ићи даље од презентовања чињеница о циљној култури и кретати се ка процесу разумевања страног.
- Подучавати културу као различитост (с обзиром на године, расу, род, социјалну припадност).
- Наставници морају да имају шире образовање и да познају друге предмете као што су социологија, етнографија и социолингвистика (Kramsch, 1993, стр. 205–206)

Учење о култури ће бити заиста садржајно ако је упоредно и контрастивно. Ако прихватимо становиште да учење о култури укључује

излагање студената који тај језик уче низу нових вредности, значења и симбола, онда следи да ови нови феномени могу само да се разумеју у светлу постојећег културолошког искуства студената страног језика. Процес поређења и контрастирања доведиће не само до боље процене циљне културе, већ и до већег разумевања сопствене културе оних који тај језик уче; у том смислу за целокупно учење о култури се може рећи да је интеркултурално.

Мекеј се слаже да култура утиче на учење језика на два начина: лингвистички и педагошки. Лингвистички, она утиче на семантичке, прагматичке нивое језика. Педагошки, она утиче на избор језичког материјала јер културолошки садржај језика и културолошка основа наставне методологије треба да се узму у обзир када се одлучује о језичким материјалима (McKay, 2003).

Један од основних циљева методологије учења страног језика је да се одреди природа културне презентације у језичком систему и да се подстакне паралелно проучавање како домаће, тако и циљне културе тј. културе језика који се учи. Нажалост, модерне студије се, још увек, фокусирају на учење језика у комбинацији са учењем циљне културе. Да би скренула пажњу на овај проблем Крамш разликује два циља проучавања културе у учењу језика:

- Проучавање циљне културе треба да буде више од пуког добијања информације.

Важно је да студент анализира сопствену културу у корелацији са културом циљног језика.

- Проучавање културе треба да буде индивидуализовано и прилагођено националном, друштвеном идентитету, годинама и пореклу студената (Kramsch, 1993).

Језик одражава идентитет културе којој припада. Тако процес усвајања страног језика и проучавања његове културе може да помогне студентима да постану свесни сопственог културног идентитета. У том смислу страни језик представља нови приступ самоперцепције кроз поређење сопствене и циљне културе.

Наставник као посредник култура у учењу страног језика

Једна од улога коју наставник страног језика има у интеракцији са студентима је улога посредника култура. У већини случајева наставник језика је једини представник културе циљног језика са којим студент може да ступи у контакт. Осим тога, наставник језика усмерава студенте да размишљају о својој сопственој етничкој припадности и помаже им у развијању позитивних интеркултураних односа (Cook, 2000).

Подучавање циљне културе у настави страног језика углавном се одвија на часовима језика кроз коришћење одговарајућих наставних материјала и садржаја. Такви садржаји би требало да утичу да студенти који уче страни језик постану свесни културолошког контекста учења језика, те да га упореде са сопственим. Такође, такви садржаји треба да форсирају дискусије, поређења и размишљања како о сопственој, домаћој, тако и о циљној култури, узимајући у обзир културолошке симболе и производе, као што су популарне слике, грађевине, пејзажи, понашање, вредности и ставови, модели комуникације (нпр. невербална комуникација) и разговор о томе како студенти доживљавају циљну културу. Веома често се о култури учи кроз активности које подразумевају разговор о одређеној теми. То је, свакако, добар начин да се упозна циљна култура, али није једини. Не може се од свих студената очекивати да расправљају о сложеним питањима на страном језику. Квизови у којима треба бирати између тачних и нетачних одговора кроз рад у пару су, такође, веома успешна активност за усвајање нових информација и доношење закључака. Неке друге активности које могу да буду корисне укључују игре, драмске активности, излете. Већина стандардних активности у настави страног језика може се лако искористити за учење о његовој култури. Наставници бирају аутентичне текстове, укључујући огласе, савремене музичке нумере, новинске чланке, књижевне текстове и оспособљавају се да функционишу у мултимедијалној учионици. Они ће морати да промене своје педагошке навике: до сада су се сви аутентични материјали и технолошки ресурси користили искључиво у служби учења језика, сада такви материјали треба да се посматрају са становишта садржаја – да ли је у питању новинска вест, песма или део сапунице – а не само средство за развијање језичке компетенције. Напокон, став наставника страног језика да студенте највише треба да науче језик, нарочито његову граматику, мора да се радикално мења и они морају да покушају да развијању интеркултуралне свести дају централно место у настави страног језика, истовремено развијајући језичку компетенцију студената.

Међутим, треба споменути и то да су већина наставника страног језика представници исте културе као и њихови студенти. У том смислу они се не могу сматрати једнаким са изворним представницима циљне културе и зато постоји ризик од представљања другачије верзије циљне културе, која се тумачи у оквиру когнитивних модела који одговарају култури наставника и студената. Недавне студије когнитивне лингвистике и њене примене у настави страног језика доказују тачност ове тврдње (Littlemore, 2009). Когнитивни елементи домаће културе су различити од оних у култури циљног језика. Зато тумачење културе циљног језика на основу тих когнитивних модела може да има за последицу нетачно тумачење навика или

вредности који су својствени култури циљног језика. Због свега тога дошло је до преиспитивања улоге наставника у „процесу преношења културе”.

Интеракција између вредности културе у којој наставник живи и културе у процесу учења енглеског језика је од мале важности пошто подучавање може бити пристрасно и прилагођено вредностима домаће културе. Још један утицај домаће културе је последица статуса страног језика у одређеној земљи. Афективна веза између културе студента страног језика и језика који учи може да утиче на начин на који се та култура посматра. Френсис и Филис бележе социокултуролошка питања у вези са процесом учења језика и наглашавају улогу социокултуролошког контекста у том процесу. Наставници ће онда, бити присиљени да усвоје представљање културе кроз језик, у складу са контекстом у коме раде и мораће посебно да узму у обзир став према учењу и говорењу страног језика (Francis & Phyllis, 1998).

Данас се многи теоретичари, попут Ван Есена, залажу за више флексибилности у презентовању информација о циљној култури. Како је, на пример, енглески језик постао *lingua franca*, целокупни приступ настави енглеског језика би морао да се промени. Енглески језик је постао „денационализован” и не постоји више било какава посебна култура која се повезује са језиком у општем смислу, тако да постаје тешко одлучити коју културу подучавати у контексту наставе енглеског језика. Ван Есен наглашава важност учења интеркултуралне комуникације и упознавања проблема у вези са међукултуралном комуникацијом. Уместо експлицитног подучавања културних вредности једне култура енглески језик постаје оруђе којим студенти могу боље да разумеју културу уопште, развијајући разумевање и толеранцију (Van Essen, 2004, стр. 6–9).

Због важне улоге наставника у процесу реализације наставе страних језика, треба узети у обзир посебности интеракције студената са наставником који је представник културе циљног језика као и са наставником који припада домаћој, локалној култури.

Претпоставља се да наставник страног језика који припада језичкој и културолошкој заједници студената игра важну улогу у паралелном проучавању домаће и културе циљног језика, углавном, представљајући сопствену културу и нудећи опис и компаративно тумачење неких аспеката културе циљног језика. Међутим, када говоримо о откривању импликација и когнитивних модела основних за културу циљног језика и њихово представљање у језику, једино изворни говорници циљног језика и представници његове културе могу да буду ефикасни посредници у преношењу ове врсте културолошке информације. У овом случају интеракција између студената и наставника у проучавању културе циљног

језика чини студенте у потпуности одговорним за проучавање циљне културе поредећи је са сопственом културом. Тако би идеалан модел интеракције између наставника и ученика који би осигурао паралелно проучавање домаће и културе циљног језика требало да укључи два наставника језика, који би били представници локалне и културе циљног језика.

Закључак

Можемо закључити да је паралелно проучавање домаће и културе циљног језика најефикаснији начин подстицања личног развоја студената у процесу учења страног језика. Стварање одговарајућих услова за паралелно проучавање локалних и култура циљних језика је један од главних циљева савремене наставе страних језика. Укључивање циљне културе у наставу страног језика путем наставног материјала и стратегија могу да обезбеде праву платформу за повезивање са студентима на комуникативан начин (Murphy, 1988, стр. 159 – 163)

Било која институција у којој се учи страни језик представља окружење коме недостају основне карактеристике циљне културе тог језика и као таква захтева ниво акултурације и изграђивање културолошке компетенције наставника. Идеја да језик дозвољава култури да постоји, тј. да се култури дозвољава да има било какву улогу, је централна. Социолози описују како се култура и језик значајно преплићу кроз нагомилано људско искуство, заједничку прошлост, заједничко разумевање прошлости и будућности. Зато када се, током часова страног језика, он користи и у циљу проучавања културе, он даје прилику онима који тај језик уче да изађу из оквира сопственог, тренутног културолошког искуства. У културолошки осетљивом окружењу, када наставници страног језика дозвољавају да се разговара о прошлим искуствима и када таква атмосфера постане уобичајена, то води студенте да развију заједничко разумевање о значају оваквих искустава за повезивање подучавања о култури са подучавањем језика. Када наставници олакшавају размену идеја о прошлости и будућности, ова интеракција води разумевању различитих искустава.

Литература

- Allen, W. (1985). *Toward cultural proficiency*, in: A.C. Omaggio (ed.), *Proficiency, curriculum, articulation: The ties that bind*, Middlebury, VT: Northeast Conference, 137– 166.
- Bloom, A. (1981). *The Development of an Integrated Science Curriculum Information Scheme*, *European Journal of Science Education*, 65(5), 70.

- Boyd-Franklin, N. (2008). *Working with African Americans and trauma: Lessons for clinicians from Hurricane Katrina*, in: M. McGoldrick & K. Hardy (Eds.), *Re-visioning family therapy: Race, culture, and gender in clinical practice* (2nd ed., pp. 344-355). New York, NY : Guilford.
- Brooks, N. (1968). *Teaching culture in the foreign language classroom*. Foreign Language Annals, 1, 204 – 217.
- Byram, M. (1986). *Cultural studies in foreign language teaching*. Language Teaching, 19, 322–336.
- Byram, M., Fleming M. (1998). *Language Learning in Intercultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Citron, J. (1995). *Can Cross-Cultural Understanding Aid Second Language Acquisition?* Toward a Theory of Ethno-Lingual Relativity, *Hispania*, 78 (1), 105–113.
- Cortazzi, M. M. & L. Jin, (1999). *Cultural mirrors: Materials and methods in the EFL classroom*, in: Hinkel, E. (ed.), *Culture in second language teaching and learning*, Cambridge: Cambridge University Press, 196–219.
- Cook, G. (2000). *Language Play, Language Learning*. Oxford: Oxford University Press
- Dunnett, S. (1986). *English Language Teaching from an Intercultural Perspective*, in: J. Valdes, J. (ed.), *Culture Bound*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Damen, L. (1987). *Culture Learning: The Fifth Dimension in the Language Classroom*. Boston: Addison-Wesley.
- Francis, N., Phyllis, R. M. (1998). *English as an international language of prestige: Conflicting cultural perspectives and shifting ethnolinguistic loyalties*. *Anthropology & Education Quarterly*, 29.
- Hymes, D. (1972). *On communicative competence*, in: J. Pride y J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics*, Harmondsworth: Penguin, 269–293.
- Hall, S. (1980). *Encoding / Decoding*, in: Hall, D. Hobson, A. Lowe, and P. Willis (eds). *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972–1979*, London: Hutchinson, 128–138.
- Littlemore, J. (2009). *Applying Cognitive Linguistics to Second Language Learning and Teaching*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

-
- Makhmutov, M. I.(1975). *Problem-based education*, in: General theoretical issues, Moscow: Pedagogics.
- Murphy, E. (1988). *The cultural dimension in foreign language teaching: Four models*. Language, Culture and Curriculum, 1, 2, 147–163.
- McKay, S. L. (2003). *Teaching English as an International Language: Rethinking goals and approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Krasner, I. (1999). *The role of culture in language teaching*, Dialog on Language Instruction, 13(1-2), 79–88.
- Perlovski, I. L. (2007). *Evolution of Languages, consciousness, and cultures*. IEE Computational Intelligence Magazine, 2 (3), 25-39.
- Sapir E. (1985). *Culture, Language and Personality: Selected Essays by Edward Sapir*. Berkeley: University of California Press.
- Steele, R. (1989). *Teaching language and culture: Old problems and new approaches*, in: J.E. Alatis (ed.), *Georgetown University roundtable on languages and linguistics*, Washington: Georgetown University Press, 153–162.
- Tomalin, B., Stempleski, S. (1993). *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Essen, A. (2004). *The rise and role of English as an international language. Some educational consequences*. Humanising Language Teaching, 6, 4, 1–9.
- Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought, and Reality*. Cambridge: MIT Press.

Tatjana Dumitrašković

THE IMPACT OF THE TARGET CULTURE ON FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Summary

Introducing the target culture that is the culture of a specific foreign language country into the process of teaching and learning of that language has always been the subject of much debate. Foreign language teachers have found a way to get to know their students with the culture of the language the students learn and to introduce that culture into the teaching of a foreign language through various activities that are represented in textbooks and relate to the culture of the country whose language is taught. The aim of this paper is to examine not only the effect of introducing of such activities, and the attitude of students towards foreign language learning through activities dealing with the target culture (games, dialogues, video clips, comparing local and target culture). The conclusion is that performing these activities helps students not only to improve their communicative and linguistic competence of foreign language they learn but to become more aware of the different sensitive issues related to culture.

Keywords: *foreign language teaching, the target culture, communicative and linguistic competence*